

Тақризи

муқарризи расмӣ ба диссертатсияи Ширинова Бахтинисо Бахридиновна дар мавзуи “Поэтикаи достони “Юсуф ва Зулайхо”-и Абдуррахмони Қомӣ”, ки барои дарёфти дараҷаи илмии номзади илмҳои филологӣ, аз рӯи ихтисоси 10.01.00 – Адабиётшиносӣ (10.01.08 – Назарияи адабиёт. Матншиносӣ, нусхашиносӣ) пешниҳод шудааст.

Мавлоно Нуриддин Абдуррахмони Қомӣ бузургтарин симои илму адаби форс-тоҷик аст, ки дар раванди ҷамъбастии марҳалаи классикии рушд, зиндагӣ ва эҷод кардааст. Эҷодиёти ин симои илму адаб серсоҳа буда, соҳае нест, Қомӣ дар он таъб имтмиҳон накарда бошад. Аз ин рӯ, бисёр қонуниятҳои рушду таҳаввулоти илму адаби асри Қомӣ, маҳз тавассути таълифоту эҷодиёти ӯ омӯхта мешавад. Дар таърихи адабиёти форс – тоҷик дар маҷмӯъ 55 ҳамса рӯи қор омадааст. Қомӣ раванди маъмурро низ тақмил дода, “Ҳафт авранг” эҷод кард.

Яке аз ибтикороти Қомӣ дар эҷоди достон ин дар асоси “Аҳсан-ул-қиссас”, таълифи достони “Юсуф ва Зулайхо” аст, ки дар эҷоди ин достон асари Қомӣ бидуни қиёс аст.

Аз ин рӯ, мавзуи диссертатсия муҳиму саривақтист, ки унвонҷӯ Ширинова Бахтинисо Бахридиновна таҳқиқи онро бар зимма гирифтааст. Бо манзури сохту таркиб диссертатсияи маъмур шомили муқаддима, се боб, сездар ғасл, ҷаҳор зерғасл, ҳулоса ва феҳристи осори марбути мавзӯ буда, асосан матлубу мақбул мавзӯбандӣ шудааст.

Дар муқаддимаи рисола муҳим будани мавзӯ, сатҳи таҳқиқи он, саҳми муҳақиқи ҷавон, ҳадафи таҳқиқи вазифаҳои он, сарҷашмаҳои таҳқиқ, предмет ва ҷанбаҳои назарии таҳқиқ, навғониҳо ва ғайра мавриди арзёбӣ қарор гирифтааст, ки матлуб аст.

Боби аввали рисола “Достонсарои дар асри XV” унвонгузори ғардида, дорои се ғасл аст ва дар ин боб ҳосса ғасли дуҷум ҷиддитар аст, зеро дар он мавқеи достонҳои Қомӣ ва нақши эҷодкор дар таълифи достон дар садаи XV ва нуфузи минбаъдаи он ба адибони минбаъда таҳқиқ шудааст, ки мақбул аст.

Боби дуҷуми диссертатсия “Таҳқиқи сарҷашмаҳо, нусхашиносӣ ва симоҳои достони “Юсуф ва Зулайхо”- ном дошта муштамил бар ҷаҳор ғасл аст. Дар ин ғасл доир ба манобеъ ва маъхазҳо, нусхашиносӣ шуруҳоти достон, симоҳо ва нақши эҷодкор дар офариниши ҷузъиёти

фочиавӣ дар достон баҳсҳои чолиб сомон дода шудааст, ки ба назари мо, муҳаққиқ асосан муваффақ шудааст. Зеро нусхаҳои нодири осори эпикӣи Ҷомиро дар заминаи маълумоти тоза шохис карда тавонистааст. Аз ҷумла, танҳо дар Тоҷикистон мавҷуд будани 14-нусаҳои дар давраҳои гуногун китобашудаи достони “Юсуф ва Зулайхо”-ро муҳаққиқи ҷавон таъкид менамояд, ки аз ҷусторҳои ӯ дар ин ҷода шаҳодат медиҳад. (Ниг. рис. сах. 57.)

Муҳаққиқ инчунин яке аз аввалин шарҳҳо ба ин достони Ҷомӣ, шарҳи Муҳаммадбоқии Суюнҷиро медонад, ки он соли 1599 таълиф шудааст.

Дар фасли сеюми ҳамин боб образҳои асосӣ, лаҳзавӣ, манфию мусбат, фаъолу ғайрифъол хеле хуб таҳлил карда мешавад ва ба назари мо, муҳаққиқи ҷавон дар ин фасл низ басо нишонрас баҳс ба миён оварда муваффақ ҳам шудааст.

Дар фасли чаҳоруми боби дуюм лаҳзаҳои фочиавии достон мавриди баррасӣ қарор дода шудааст, ки фочиаи нахустин муҳаққиқ фасли “Оғози ҳасад бурдани ихвон ва дур андохтани Юсуф аз Канъон”-ро медонад, ки он ҳатто ҳадафи адиб аст.

Боби сеюми диссертатсияи Ширинова Бахтинисо Баҳридиновна “Поэтикаи достони “Юсуф ва Зулайхо”-и Абдурраҳмон Ҷомӣ” унвонгузори гардида боби меҳвари таҳқиқот маҳсуб мешавад. Бо манзури таркиб боби мазкур шомили шаш фасл, чаҳор зерфасл буда, муҳаққиқ дар ин боб тибқи тақозои мавзӯ, ғолибан ба ҷанбаҳои ҳунарии эҷоди адиб, дарунмоясозиву мазмунофарӣ, суvari ҳаёлу неруи маънисозӣ, санъати қиёфофарӣю маърифати ҳолоти равонӣ, идроки бадеӣ, мухтассоти этникӣ, ҳунари тасвиргарӣю ҷузъиёти табиату аҷроми самовӣ, низоъсозӣ, муассириву ҷаззобӣ ва чолибияти баён, шеъваи эҷод ба монанди инҳо, ки аз аносири ҷузъиёти ҳунарии эҷоданд, басо матлуб баҳс ба миён овардааст.

Барои ворид шудан ба масоили фавқуззикр муҳаққиқ пеш аз ҳама ба банду басти бадеии достон ва ҳунари эҷодии он ва тозакориҳои эҷодкор дар ин ҷодаро таҳқиқ кардааст. Яке аз зерфаслҳои басо чолиби диссертатсия дар ин боб, зерфасли “Мақоми унсурҳои мусиқӣ дар достон” аст, ки дар ин фасл иртиботи савту калом, алҳону суҳан аст, ки ин иртибот ҷанбаи азали дорад. Аз ин рӯ, дар лаҳзаҳои басо музтарибу пурҳаяҷон шоир ҳолоти равонии образҳои марказии достонро бо лаҳзоти изтироболуди алҳонии мусиқӣ, ҳолати ҳамгунӣ, қиёсӣ ва

ручхондор ба тасвир гирифтааст, ки мушоҳидаву шахиссозии он аз ҷониби муҳақиқ уҳдабароёна сурат гирифтааст. Чунончи, тасвири зеринро, ки ҳолати руҳиву равонии образҳои меҳвариро ифода мекунад, адиб бо ҳунари хосса пешниҳод кардааст:

Шакарлаб мутрибони нуктапардоз,

Ба расму таҳният хуш карда овоз.

Муғанӣ чанги ишрат соз карда,

Навои хуррамӣ оғоз карда.

Бо молиш дода гӯши удро тоб,

Тарабро сохта автораш асбоб. (дисс.саҳ.103)

Дигар аз мушоҳидаҳои муҳақиқи дарёфти мунозираи таркиб дар достони “Юсуф ва Зулайхо” аст, ки аввалин мунозира баҳси Яъқуб бо хоҳарашро медонад.

Дар дoston муҳақиқ хоббиниро яке аз анвои ошиқшавӣ медонад, ки падидаи нав аст, зеро қаблан он қиёсан тавассути чашм ва гӯш буд, ҳатто ин лаҳзаи тақдирсоз дар “Хусрав ва Ширин” тавассути гӯш сурат гирифтааст.

Яке аз фаслҳои басо ҷолиби боби сеюми диссертатсияи Ширинова Бахтинисо Бахридиновна таҳқиқи каломи адабӣ – ҳунари аз нигоҳи Ҷомӣ буда, дар ин фасл зуҳури калом, нақши бақобашии он бар оламу одам, ҷавҳари ҳастӣ ва воситаи асосии шинохти асл, тавонотарин нерӯи созанда, васлгар ва “дебочаи девони ишқ” маърифот гардидани он ба далоили ҷолиб шохис карда шудааст, ки марбут ба истеъдоду нерӯ, ҳалоқияти таҳаюли эҷодии адиб аст. Сипас дар фасли сеюми боби мазкур ҳунари дарунмоясозӣ, маъниофарӣ, тасхирсозии инсон, санъати тасвирсозӣ, манзараофарӣ ва ғайра мавриди таҳқиқ қарор дода шудааст, ки ба назари мо, дар таҳлилу пажӯҳиши фасли мазкур низ асосан муваффақ шудааст. Фасли чаҳоруми рисолаи мазкур роҷеъ ба ҳунару устодии эҷодкор дар фарогирии истехсонии калом ва нозуқиҳои фасохату балоғати баёни адиб дар достони “Юсуф ва Зулайхо” бахшида шудааст. Дар ин қисмат асосан дар заминаи суннатҳои устувори адабӣ-ҳунари даст додани тозақориҳои ҷолиб дар достони мазкур, таҳқиқ шудааст, ки хеле ҷолибу матлуб аст. Дар фасли панҷум ҳикмати амалии дoston ғолибан дар шакли дидактикаи маҳз матраҳ гардидааст, ки аз истеъдоду дониши беқиёси адаби соҳибмактаб ва ҷусторҳои пайвастаи муҳақиқи ҷавон гувоҳӣ медиҳад. Муҳақиқ барҳақ таъкид мекунад, ки: “Мавлоно Абдурраҳмони Ҷомӣ ибрази паёмҳои

ахлоқиро аз бобҳои аввали дoston шуруъ намудааст, ки ин нуктаҳои муассир ва мантиқӣ то охири асар давом ёфтаанд ва таъсирпазирии бештар доранд” (дис. сах. 147).

Мунтаҳо фасли интиҳои боби сеюм ба мухтасосоти сабкии дoston, шеваи баёну балоғати эҷод, нафосату фасоҳати калом, ҷаззобияту муассирии гуфтори хунарии адиб баҳшида шудааст, ки хеле хуб руи кор омадааст. Адиб назокати забони ифодаро комилан эҳтиёткоронаву мучаррабона кор мегирад, ки мухтасосоти ғавқро муҳаққиқ басо ҷолиб ба мушоҳида гирифта тавонистааст.

Аз суҳанронии муҳаққиқ метавон бардошт кард, ки Ҷомӣ дар ин дoston тавъам ба маншаи тақаддус доштани ишқ, инчунин ҳамидахисолии комили Юсуф ва ҳамчунин қудсияти хонадони нубуватро дар симои қаҳрамони маркази – Юсуф ба намоиш гузоштааст, ки ниҳоят таъсиргузор аст.

Умуман муҳаққиқи ҷавон тавъам бо мавзуи таҳқиқи рисолааш инчунин, аз осори Ҷомӣ, аз ахбори сарчашмаҳо, аз татқиқотҳои аҳли таҳқиқи ватаниву хоричӣ, аз осори илмӣ – назариявӣ низ иттилооти хуб дорад. Дар баробари маваффақиятҳои сершумор дар диссертатсия баъзе нуқсонҳо низ роҳ ҷустаанд, ки рафъи онҳо аз манфиат холӣ нест.

1. Муҳаққиқ дар сах. 109 монологоро ҷузъи мунозира медонад, ки чандон қобили қабул нест, зеро мунозира ҳатман ғолибу мағлуб дорад, ки ин ҳолат дар монолог мушоҳида карда намешавад.
2. Дар рисола баъзе тадқиқотҳои ватанӣ аз назари муҳаққиқ дур монданд, ки мавзуи баҳсашон поэтикаи калом аст. Аз ҷумла: Саъдӣ Саъдиев; “Поэтикаи ашъори шуарои мовароуннаҳри асри XII”; Нуралӣ Нуров; “Поэтикаи ғазалиёти Бедил” ва ғайра.
3. Ғалатҳои имлоӣ, пунктуатсионӣ ва техникӣ дар рисола хеле зиёд дида мешаванд.

Ғалатҳои ғавқуззикр чандон ҷиддӣ нестанд ва арзиши илмии рисолаҳо коҳонида наметавонанд. Ба андешаи мо, диссертатсияи Ширинова Бахтинисо Баҳридиновна “Поэтикаи дostonи “Юсуф ва Зулайхо”-и Абдурраҳмони Ҷомӣ” таҳқиқоти пурра анҷомёфта буда, дар сатҳи зарурии илмӣ – тадқиқотӣ таълиф шудааст.

Фишурдаи диссертатсия ба мазмуну муҳтавои рисола мувофиқати том дорад.

Тадқиқоти сомондодаи Ширинова Бахтинисо Баҳридиновна комилан ба талаботи КОА-и назди Президенти ҶТ ҷавобгӯ буда

муаллифи он сазовори дараҷаи илмӣ номзади илми филология аз рӯйи
иҷтисоси 10.01.00 – Адабиётшиносӣ (10.01.08 – Назарияи адабиёт.
Мантшиносӣ, нусхашиносӣ) мебошад.

Муқарризи расмӣ доктори илми
филология, профессори кафедраи
таърихи адабиёти тоҷики факултети
филологияи Донишгоҳи
миллии Тоҷикистон

Солеҳов М.О.

имзои М.Солеҳовро тасдиқ менамоям
Сардори раёсати кадрҳо ва корҳои махсуси
Донишгоҳи миллии Тоҷикистон

Тавқиев Э.Ш.

Суроғаи муқарриз:

734025, Ҷумҳурии Тоҷикистон,

ш. Душанбе, кӯчаи Рӯдакӣ 17

Е-mail: info@mo.tnu.tj

телефон: (372)217711

29.08.2023